

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Жиліна Юлія Петрівна*, аспірант кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

*ORCID 0000-0003-3098-4525

© Жиліна Ю.П., 2022

Стаття отримана редакцією 09.08.2022 р.
The article was received by editorial board on 09.08.2022

Вступ. Динамічні змінами зовнішнього середовища, наслідки трансформаційних процесів, що відбуваються в світі та в Україні, зумовлюють необхідність пошуку якісно нових підходів щодо формування системи управління витратами (СУВ), оскільки ефективна організація процесу управління витратами безпосередньо впливає на остаточні показники діяльності підприємства.

Для формування СУВ потрібно використання точної, оперативної та повної інформації стосовно економічних ресурсів, доходів, витрат й результатів діяльності. Суттєвим недоліком традиційного бухгалтерського обліку є те, що він не може повністю задовольнити дану потребу. За таких умов виникає проблема консолідації даних обліку з нефінансовою інформацією, а також інформацією не тільки про витрати, а про цінність, яку вони створюють, оскільки звітність не надає цієї властивості. На рис. 1 представлено вирішення даного питання за допомогою пересікання предметних областей та формування обліково-аналітичного забезпечення (ОАЗ) системи управління витратами.

Саме тому, обліково-аналітичне забезпечення повинно спрямовуватись на оцінювання діяльності підприємства, формування й надання релевантної інформації, оперативне реагування на зміни як зовнішнього, так і внутрішнього економічного середовища, а також застосування оптимальних методів й інструментів задля ефективного управління витратами.

Рис. 1. Взаємозв'язок елементів в процесі формування ОАЗ СУВ

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Проблемні питання обліку та управління витратами стали дослідженнями багатьох вітчизняних науковців, зокрема: Дерія В.А., Загороднього А.Г., Іщенко Я.П., Лабунської С.В., Легенчука С.Ф., Муляр Т.С., Пилипенка А.А., Пушкаря М.С., Сподарик В.М. та інших.

Метою статті є створення теоретичного та методичного забезпечення процесу консолідації обліково-аналітичної інформації щодо управління витратами.

Основний матеріал і результати. Система бухгалтерського обліку відіграє важливу роль як в управлінні витратами, так і підприємства в цілому, оскільки є основою його інформаційного забезпечення. Запорукою у прийнятті якісних економічно-обґрунтованих управлінських рішень щодо формування, контролю та оптимізації витрат на підприємстві є організація системи обліку на підприємстві. Облік є ядром інформаційної системи, що здатний забезпечити безперервний процес вимірювання фактів господарського життя підприємства, їх систематизації з використанням методів бухгалтерського обліку та передачі економічної інформації користувачам.

Вітчизняні науковці М.М. Гоголь, В.Ф. Максимова та В.В. Попович підкреслюють, що: «облікова інформація, котра формується як результат безперервного спостереження за станом керованих об'єктів і цілеспрямованого узагальнення даних, є найбільш суттєвою за обсягом частиною всієї економічної інформації, використовуваної для управління фінансово-виробничою діяльністю підприємства. Тому саме вона складає підґрунтя інформаційного забезпечення системи управління виробництвом, виступає джерелом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень» [2, с. 8].

Варто зазначити, що облікова інформація має ряд недоліків, що перешкоджають прийняттю якісних та оперативних управлінських рішень. До них слід віднести: спрямованість інформації на минуле, переважна більшість облікових даних носить лише кількісний характер, великі масиви облікових даних, що не приведені у єдину систему вимірювання, керівники окремих підрозділів отримують неповну та інколи суперечливу інформацію, одних лише облікові дані недостатньо для стратегічного планування. Тому важливим фактором є підвищення якості облікової інформації. Сформувати якісну облікову інформацію, яка б задовольнила потреби підприємства для прийняття ефективних рішень у найкоротший час, є першочерговим завданням в створенні раціональної системи управління підприємством.

За твердженнями Єршової Н.Ю.: «якість облікової інформації – це сукупність суттєвих властивостей облікової інформації, що характеризують її відповідність своєму призначенню і висунутим до неї вимогам, а також здатність задовольняти потреби і запити користувачів. Крім того, це сукупність суттєвих властивостей, які кількісно оцінюються системою показників, що визначають ступінь задоволення потреб користувачів інформацією в ринкових умовах за оптимальних витрат на формування цієї інформації. Якість облікової інформації формується у процесі її створення і зберігається на всіх стадіях її руху по контуру управління» [4, с. 373].

Для того, щоб облікова інформація була зрозумілою для всіх, хто її формував, а також для усіх користувачів, вона повинна формуватися на таких принципах: порівнюваність і постійність; суттєвість; консерватизм; повнота.

Головною перевагою обліку є те, що він виконує три основні вимоги: тимчасовість, якість і кількість. Саме вони визначають важливість бухгалтерського обліку для інформаційного забезпечення системи управління.

Складовою бухгалтерського обліку є управлінський облік витрат, мета якого полягає в об'єктивному висвітленні фактів господарських процесів, а також підготовки та подання інформації уповноваженим користувачам, необхідної для здійснення управлінських функцій (контроль, аналіз, регулювання, планування і прогнозування). Показники управлінського обліку, які сформовані автономно від фінансового обліку, створюють умови збереження комерційної таємниці про рівні витрат виробництва та рентабельність окремих видів продукції. Ступінь автономності управлінського обліку може бути різною і залежати від розмежування сфер відповідальності між бухгалтерами. Отже, ведення управлінського обліку витрат, залежно від особливостей діяльності, може бути побудовано як за інтегрованим, так і за автономним варіантом, в будь-якому випадку правильна організація і постановка даного напрямку обліку витрат, дозволить надати управлінському персоналу сукупність інформації з оптимізації виробничої діяльності підприємств.

Взаємодія бухгалтерського обліку і корпоративних інформаційних систем – КІС (до яких входять MRP, ERP, CSRP, SCM, CRM та інші) базується на отриманні консолідованої інформації.

Левицька С.О. зазначає, що: «система бухгалтерського обліку є ґрунтовним якісним інформаційним джерелом для управління, а розвиток та поглиблення глобалізаційних та інтеграційних процесів, які притаманні сучасній світовій економіці, зумовили формування принципово нових вимог до системи управління підприємствами. При застосуванні КІС автоматизується контроль ведення бухгалтерського обліку, що сприяє підвищенню достовірності й правильності облікових даних» [7].

Проте наявної лише облікової інформації все ще недостатньо для якісного практичного функціонування бухгалтерського обліку, оскільки вона не відповідає інформаційним потребам внутрішнього управління та не відповідає сучасним організаційним економічним формам і методи роботи. Це свідчить про те, що в виробничих організаціях, адаптованих до сучасних управлінських завдань, необхідна нова бухгалтерська та інформаційна система. Вона повинна включати в себе інструментарій бухгалтерського обліку, який забезпечує систему впорядкованої організаційної інформації про стан об'єктів управління.

Дані консолідованої інформації дозволяють проводити огляд фінансового стану компанії в режимі реального часу. У свою чергу, користувачі можуть використовувати ці дані для прийняття важливих рішень, що сприяють розвитку компанії. В свою чергу управлінські рішення надають можливість деталізувати інформацію, щоб контролювати витрати; збільшувати доходи; оптимізувати норми прибутку. Доступ до таких даних допомагає керівникам планувати інвентаризацію, збільшувати об'єми виробництва та формувати основу для росту бізнесу.

Проте варто зазначити, що в основу функціонування сучасного підприємства закладена постійна зміна і зростання. Якщо система управлінського обліку не буде змінюватися разом з підприємством, вона просто втратить свою ефективність, перетворившись в ще одне джерело невиправданих витрат.

В управлінській сфері для позначення системи інформаційних ресурсів використовують поняття «обліково-аналітичне забезпечення», під яким розуміють процес безперервного та цілеспрямованого збору інформації, необхідних для здійснення аналізу і планування господарської діяльності при прийнятті управлінських рішень.

Система управління витратами суттєво відрізняється від традиційної системи бухгалтерського обліку, метою якого є складання фінансової звітності. На відміну від бухгалтерського обліку, який відображає результати діяльності підприємства за минулий період, система управління витратами забезпечує контроль та аналіз поточної діяльності підрозділів, дозволяє виявити взаємозв'язок між рівнем витрат, обсягами виробництва й прибутком і на підставі цього якісно та оперативно планувати свою діяльність.

Для формування системи управління витратами потрібно визначити структуру та охарактеризувати всі складові цієї системи, що взаємодіють між собою відповідно до поставлених завдань. Але спочатку визначимося з поняттям «системи управління витратами» у розумінні різних авторів, що наведено у таблиці 1.

Основні принципи управління витратами вироблені практикою і зводяться до наступних основних моментів:

- системний підхід до управління витратами;
- єдність методів, що практикуються на різних рівнях управління витратами;
- управління витратами на всіх стадіях життєвого циклу виробу – від створення до утилізації;
- органічне поєднання зниження витрат з високою якістю продукції (робіт, послуг);
- недопущення зайвих витрат;
- широке впровадження ефективних методів зниження витрат;
- вдосконалення інформаційного забезпечення про рівень витрат;
- підвищення зацікавленості виробничих підрозділів підприємства у зниженні витрат.

На думку автора, система управління витратами передбачає структурування внутрішнього середовища підприємства, тобто виділення центрів відповідальності (центру управління, витрат, виручки тощо), що полегшує постановку цілей підсистемам управління. Порівнюючи фактичні витрати з плановими (нормативними) можна оцінити роботу всіх підрозділів щодо використання ресурсів, виявити причини відхилень фактичних витрат від планових. А дотримання відповідних вимог та принципів до консолідації обліково-аналітичної інформації є підґрунтям ефективного та раціонального формування системи управління витратами підприємства.

Висновки. Обґрунтований облік витрат має давати можливість здійснювати управління діяльністю підприємства, досягати зниження витрат шляхом надання даних про фактичні витрати, які відповідали б критеріям точності, повноти і своєчасності. Однак на практиці існують недоліки у системі управління, які свідчать про ігнорування вимог ринкових умов господарювання і недалекоглядність керівництва. За умов їх усунення з'явиться можливість розглядати управління витратами з позиції оптимізації їх рівня. Але оскільки бухгалтерський та управлінський облік не задовольняють повністю вимоги користувачів, то виникає необхідність консолідації інформації з нефінансових джерел.

Визначення «Системи управління витратами»

Автор	Визначення
Г.В. Черевко, Ф.В. Горбонос, Г.Б. Іваницька, Н.Ф. Павленчик [10, с. 221]	Управління витратами – це процес цілеспрямованого формування витрат за видами, місцем і носіями за умови постійного контролю їх рівня і стимулювання зниження. Вчені вважають, що система управління витратами повинна охоплювати такі організаційні підсистеми: нормування і планування витрат за їх видами; облік та аналіз витрат; пошук і виявлення чинників економії ресурсів; стимулювання економії ресурсів і зниження витрат.
Л.В. Нападовська [8, с. 96]	Система управління витратами на виробництві повинна органічно включати нормування, облік, контроль та регулювання собівартості.
М.С. Пушкар [9, с. 103]	Включає до системи управління собівартістю такі: нормування витрат, облік нормованих та фактичних витрат, аналіз ефективності використання ресурсів, зворотний зв'язок між виробництвом і управлінням на основі оперативної бухгалтерської інформації, нормативне господарство та внесення змін у норми, маркетингові дослідження, використання ЕОМ тощо.
Н.В. Гришко [3, с. 153]	Система управління витратами є складовою моделі управління витратами підприємств. Автором сформульовано визначення моделі управління витратами як сукупності системних і раціональних способів планування, обліку, калькулювання, аналізу, контролю, визначення, оцінювання і зміни вартості витрат, що формують модель управління витратами з метою утворення довгострокових конкурентних переваг, яка містить певні системи управління витратами, інформаційні системи і методи обліку витрат.
Т.А. Говорушко [7, с. 86–88]	Побудова ефективної системи управління витратами – це процес розроблення і прийняття управлінських рішень за всіма аспектами їх формування й розподілу в підприємстві.
Г. Колісник [6, с. 109]	Управління витратами являє собою надзвичайно складний, багатоаспектний та динамічний процес, який складається з формування та здійснення управлінських впливів, що базуються на застосуванні об'єктивних економічних закономірностей відносно формування та регулювання витрат підприємства відповідно до його стратегічних та поточних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- Говорушко Т.А. Механізм фінансового забезпечення малого підприємництва у харчовій промисловості. *Економіка АПК*. 2008. № 3. С. 84–90.
- Гоголь М.М., Максимова В.Ф., Попович В.В. Обліково-інформаційна складова стратегії розвитку вертикально-інтегрованих підприємств. Одеса : Атлант, 2014. 196 с.
- Гришко Н.В. Методологія управління витратами промислових підприємств : монографія. Донецьк : ІЕП НАН України, 2009. 403 с.
- Єршова Н.Ю. Якість облікової інформації: методичний підхід до оцінювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 8 (158). С. 368–374.
- Колісник Г.М. Витрати підприємницького сектора України: методологія та практика : монографія. Ужгород : ПП «АУТДОР-ШАРК», 2016. 360 с.
- Левицька С.О. Інформаційне забезпечення системи бухгалтерського обліку. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2009. Вип. 3(47). Ч. 1. С. 367–372.
- Нападовська Л.В. Управлінський облік : монографія. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. 450 с.
- Пушкар М.С. Управлінський облік : навч. посібник [2-ге вид., переробл. і доп.]. Тернопіль : Поліграфіст ЛТД, 1997. 160 с.
- Черевко Г.В., Горбонос Ф.В., Іваницька Г.Б., Павленчик Н.Ф. Економіка підприємств : навч. посібник / за заг. ред. Г.В. Черевка. Львів : Априорі, 2004. 384 с.

REFERENCES:

- Hovorushko, T.A. (2008), "The mechanism of financial support for small businesses in the food industry", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 84–90. [in Ukrainian]
- Hohol, M.M., Maksimova V.F. and Popovych V.V. (2014), *Accounting and information component of the development strategy of vertically integrated enterprises*. Hohol M.M. (Ed.), Atlant, Odesa, Ukraine. [in Ukrainian]
- Hryshko, N.V. (2009), *Methodology of cost management of industrial enterprises*, IEP NAN Ukraine, Donetsk, Ukraine. [in Ukrainian]
- Yershova, N.Yu. (2014), "Quality of accounting information: methodical approach to assessment", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 8 (158), pp. 368–374. [in Ukrainian]
- Kolisnyk, H.M. (2016), *Costs of the entrepreneurial sector of Ukraine: methodology and practice: monograph*, PP "AUTDOR-ShARK", Uzhhorod, Ukraine. [in Ukrainian]
- Levytska, S.O. (2009), "Information support of the accounting system", *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomika: zbirnyk naukovykh robot*, vol. 3(47), pp. 367–372. [in Ukrainian]

7. Napadovska, L.V. (2000), *Management accounting*. Nauka i osvita. Dnipropetrovsk, Ukraine. [in Ukrainian]
8. Pushkar, M.S. (1997), *Management accounting*, Polygraphist LTD, Ternopil, Ukraine. [in Ukrainian]
9. Cherevko, G.V., Gorbonos, F.V., Ivanytska, G.B. and Pavlenchuk, N.F. (2004), *Enterprise economics*. H.V. Cherevka (Ed.), Apriori, Lviv, Ukraine. [in Ukrainian]

УДК 654.47:005

JEL M41

Жиліна Юлія Петрівна, аспірант кафедри обліку і бізнес-консалтингу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. **Формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління витратами підприємства.**

У статті розглянуто процес формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління витратами підприємства, який складається з консолідації облікової та необлікової інформації (на перетині таких предметних областей, як бухгалтерський облік, менеджмент, корпоративні інформаційні системи). Обґрунтована роль бухгалтерського обліку в процесі управління підприємством. Розглянуто питання щодо структуризації внутрішнього середовища підприємства та виділення центрів відповідальності для постановки цілей підсистемам управління. Проведено дослідження наукових думок щодо визначення «системи управління витратами», а також визначені принципи та вимоги до консолідації інформації. Висловлено думку, що традиційний бухгалтерський облік не задовольняє повністю вимоги користувачів, то виникає необхідність консолідації інформації з нефінансових джерел для прийняття ефективних управлінських рішень.

Ключові слова: система бухгалтерського обліку, обліково-аналітичне забезпечення, управління витратами, облікова інформація, консолідована інформація.

UDC 654.47:005

JEL M41

Yuliia Zhylina, PhD student of the Department of Accounting and Business Consulting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics. **Formation of accounting and analytical support of the enterprise cost management system.**

Effective functioning of the enterprise cost management system is possible only if there is complete, reliable and objective information. The main source of information formation in the enterprise management system is accounting. It is substantiated that the primary task in creating a rational enterprise management system is the formation of high-quality accounting information that would satisfy the needs of all users who need such information to make informed and rational decisions in the shortest possible time. It is suggested that traditional accounting, which is the basis of information support for making effective strategic and tactical management decisions, does not fully meet the requirements of users, so there is a need to consolidate information from non-financial sources to make effective management decisions. The necessity of forming a new accounting and information system, which should contain organized organizational information about the state of management objects, adapted to modern management tasks, is argued. The article considers the process of formation of accounting and analytical support of the enterprise cost management system, which consists in consolidation of accounting and non-accounting information (at the intersection of such subject areas as accounting, management, corporate information systems). The issues of structuring the internal environment of the enterprise and the allocation of responsibility centers (control center, costs, income, etc.) for setting goals for management subsystems are investigated. It is proved that by comparing the actual costs with the planned (normative) it is possible to evaluate the work of all departments in terms of resource use, to identify the causes of deviations of actual costs from the planned. The analysis of scientific works of domestic scientists and generalized the definition of "cost management system", as well as formed the principles and requirements for the consolidation of accounting and analytical information on cost management.

Key words: accounting system, accounting and analytical support, cost management, accounting information, consolidated information.